

ELEMENTARNE ČESTICE

MÍŠEL UELBEK

BOOKA.

Knjiga **061**

MIŠEL UELBEK
ELEMENTARNE ČESTICE

Naslov originala

MICHEL HOUELLEBECQ

LES PARTICULES ÉLÉMENTAIRES

Copyright © Michel Houellebecq – Flammarion, 1998

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Slanački put 128

office@booka.in

www.booka.in

PREVOD S FRANCUSKOG

Vladimir D. Janković

LEKTURA

Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA

Jelena Petrović

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Ivan Benussi

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2016.

Tiraž 2000

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

ELEMENTARNE ČESTICE

ROMAN

MIŠEL UELBEK

S FRANCUSKOG PREVEO

Vladimir D. Janković

BOOKA.

Beleška izdavača

Mišel, biolog, istraživač striktno determinističke provenijencije, čovek nesposoban za ljubav, opadanje svoje seksualne moći preusmerava na druga polja, posvetivši se svom poslu, supermarketu i sedativima. Jednogodišnji studijski boravak u inostranstvu doneće veliki preokret u njegovom istraživačkom radu i izmeniti njegov pogled na svet.

Na drugoj strani je Bruno, koji se očajnički baca u potragu za seksualnim uživanjem. Hoće li boravak na „Mestu promene“, jednom postšezdesetosmaškom kampu naglašenih njuejdžovskih tendencija, promeniti njegov život? Jedne večeri, zahvaljujući nepoznatoj ženi bez dlake na jeziku, on će nazreti mogućnost da zaista bude srećan.

Iznedreni u istom porodičnom i osećajnom haosu, dva polubrata na izvanredan način ilustruju stanje u društvu današnjice i složenu potragu za pravom ljubavlju.

Pored eseja o Lavkraftu i zbirki poezije, među kojima je i *Smisao borbe* (Nagrada Flor, 1996), Mišel Uelbek je autor romana *Proširenje područja borbe*, *Platforma*, *Mogućnost ostrva*, *Karta i teritorija* i *Pokoravanje*, koji su svi postigli ogroman uspeh.

Prolog

Ova knjiga je, pre svega, pripovest o jednom čoveku koji je veći deo svog života proveo u Zapadnoj Evropi u drugoj polovini XX veka. Uglavnom sâm, on je ipak, s vremena na vreme, bivao u odnosima s drugim ljudima. Živeo je u nesrećna i nemirna vremena. Zemlja u kojoj je rođen klizila je lagano, ali neizbežno, u ekonomsku zonu srednje siromašnih zemalja; često se nalazeći na udaru siromaštva, njegovi ispisnici provodili su život u samoći, obuzeti gorčinom. Ljubavna osećanja, nežnost i bratstvo među ljudima u velikoj su meri bili iščezli; u međusobnim odnosima njegovi savremenici češće su ispoljavali ravnodušje, što će reći – okrutnost.

U trenutku kad je nestao, Mišela Đeržinskog svi su smatrali istaknutim biologom i ozbiljnim kandidatom za Nobelovu nagradu; stvarni njegov značaj postaće vidljiv tek malo kasnije.

U vreme kad je Đeržinski živeo uglavnom se smatralo da filozofija nema nikakvog praktičnog značaja, to jest svrhe. Stvarnost je takva da, u jednom trenutku, upravo najzastupljenije shvatanje sveta među pripadnicima jednog društva ujedno ima presudan uticaj na privredu, politiku i običaje koji će u tom društvu vladati.

Metafizičke mutacije – što će reći koreniti, globalni preobražaji svetonazora koji će usvojiti većina – retka su pojava u istoriji čovečanstva. Primera radi, u tom kontekstu može se navesti pojava hrišćanstva.

Od trenutka kad do jedne metafizičke mutacije dođe, ona počinje da se razvija ne nailazeći ni na kakav otpor sve dok u jednom trenutku ne počnu da se pojavljuju njene posledice. Ona čisti sve pred sobom, ne hajući da li je reč o privrednim i političkim sistemima, estetskim vrednostima, društvenim hijerarhijama. Nema te ljudske sile koja može da joj stane na put – ne može to, zapravo, nijedna druga sila sem neke nove metafizičke mutacije.

Ne može se izričito tvrditi da se metafizičke mutacije usremljuju na već oslabljene zajednice, na društva koja su već u fazi opadanja. U času kad se pojavilo hrišćanstvo, Rimsko carstvo bilo je na vrhuncu moći; vrhunski organizovano, ono je dominiralo poznatim svetom; njegovoj nadmoći, kako u tehničkom tako i u vojnom smislu, nije bilo premca; imajući, dakle, sve to u vidu – nije ono imalo nikakvih izgleda za opstanak. U trenutku kad se pojavila moderna nauka, srednjovekovno hrišćanstvo predstavljalo je zaokružen sistem poimanja čoveka i univerzuma; ono je, u suštini, služilo da se upravlja ljudima, iz njega su izvicali znanje i dela, ono je odlučivalo da li će biti mira ili će izbiti rat, ono je organizovalo proizvodnju i preraspodelu bogatstava; ništa od svega toga nije moglo da zaustavi njegov krah.

Mišel Đeržinski nije bio ni prvi ni glavni arhitekta ove, treće metafizičke mutacije, po mnogima najradikalnije, kojom će započeti jedno novo razdoblje u istoriji sveta; ali, upravo zbog izvesnih okolnosti, po svemu posebnih u njegovom sopstvenom životu, on jeste bio jedan od njenih najsvesnijih, najlucidnijih tvoraca.

*Živimo danas u jednom sasvim novom carstvu,
I u tom prepletu okolnosti i naša tela bivaju obavijena,
I kupaju se tela naša
U toj auri radosti.*

Ono što su ljudi negdašnji gdekad i slutili u muzici svojoj,
Mi proživljavamo kao svakodnevicu i stvarnost u realnosti novoj.
Što je za njih bila nepristupačna i apsolutna sfera,
Za nas je sasvim prosta, dobro znana mera.
Pa ipak, mi ne preziremo te ljude;
Znamo mi šta dugujemo snovima njihovim,
Znamo da ništa ne bismo bili bez te sprege bola i radosti koja
ispisuje povest o njima
Znamo da su i oni bili isti kô mi, u trenucima mržnje i straha, dok
su se bacali u čeljust tmina,
Dok su ispisivali, reč po reč, tu povest o bivšima.
Znamo da oni ne bi postojali, da nikad ne bi ni mogli postojati, da
u dubini njihovih bića nije bilo te nade,
Znamo da ne bi ih bilo bez tog njihovog sna.
I sad, kad živimo u svetlosti,
Sad, kad živimo u neposrednoj blizini svetlosti,
I kad svetlost kupa naša tela,
I grli ih sa svih strana,
U toj auri radosti,
Sad, kad smo se skrasili u neposrednoj blizini reke,
U tim popodnevim kojima se kraja ne vidi

Sad, kad je svetlost oko naših tela postala opipljiva,
Sad, kad smo stigli do cilja
Ostavivši za sobom sav taj kosmos koji nas je delio,
Kosmos u našim glavama koji nas je delio jedne od drugih,
Da bismo se kupali u radosti nepomičnoj i plodotvornoj
Po slovu jednog novog zakona,
Danas,
Prvi put
Možemo nešto da kažemo o poslednjim danima
Carstva što beše.

Deo prvi

IZGUBLJENO CARSTVO

1.

Prvi jul 1998. godine pao je u sredu. Logično je onda, ma koliko neuobičajeno bilo, da Đeržinski svoj mali oproštajni koktel priredi u utorak uveče. Između posuda za zamrzavanje embriona, pomalo i prignječene njihovom masom, boce šampanja uspele su nekako da se smeste u frižider marke *Brant*, u kojem je, inače, uvek bilo dovoljno mesta za uobičajene hemijske proizvode.

Četiri boce za njih petnaestoro, i nije to bilo bogzna šta. Ali ni sve drugo, uostalom, nije bilo bogzna šta; motivi koji su ih držali na okupu bili su krajnje površni; jedna pogrešna reč, jedan pogled popreko, i malo bi nedostajalo da se društvo razide i svi pohitaju prema svojim kolima. Okupili su se u klimatizovanoj podzemnoj prostoriji, svoj u belim pločicama, ukrašenoj posterom s nemačkim jezerima. Niko nije ni predložio da se slikaju. Jedan mladi istraživač, koji im se priključio početkom te godine, bradonja glupavog izgleda, nestao je posle nekoliko minuta, pod izgovorom da ima problem s parkiranjem. Među zvanicama je tad počela da se širi sve приметnija nelagoda; uskoro je trebalo da počne sezona odmora. Neki će otići kućama kod svojih, drugima je draži bio ekološki turizam. Izgovorene reči tromo su odjekivale u vazduhu. Društvo se brzo razišlo.

U pola osam sve je već bilo gotovo. Đeržinski je izašao na parking u društvu kolegice s dugom crnom kosom, izrazito bele puti, bujnih grudi. Bila je malo starija od njega; verovatno će ga naslediti na mestu šefa istraživačkog odeljenja. U svojim radovima mahom se bavila genom DAF3 kod vinske mušice; bila je neudata.

Zastavši kod svoje tojote, pružio je istraživačici ruku i nasmehio se (nekoliko sekundi unapred smišljao je kako će izvesti taj gest, i kako će ga propratiti osmehom; pripremao se, dakle, za to u glavi). Dlanovi su se spojili i lagano protresli. Malo kasnije palo mu je na pamet kako joj njenjoj šaci nedostaje topline; s obzirom na okolnosti, mogli su i da se poljube, kako to čine ministri, ili neki pop pevači.

Pošto se oprostio sa svima, ostao je da sedi u kolima pet minuta, koji su mu se učinili dugim. Zašto ta žena već jednom ne krene? Možda masturbira u kolima slušajući Bramsa? Ili možda razmišlja o svojoj karijeri, o novim odgovornostima koje je čekaju, i raduje se tome? Konačno je genetičarkin golf napustio parking; istraživač je opet ostao sam. Dan je bio divan, još je bilo toplo. Tih prvih letnjih nedelja sve izgleda kao da je stalo; ta nepomičnost zrači. Đeržinski je, ipak, bio svestan da su dani već počeli da se skraćuju.

Stvarno sam imao privilegiju da radim u tom okruženju, razmišljao je on paleći kola. Na pitanje: „Šta mislite, da li se žitelji Palezoa mogu smatrati privilegovanim u pogledu svoje životne sredine?“, šezdeset tri odsto stanovnika odgovorilo je sa „da“. To bi se još i moglo razumeti; zgrade su niske, travnjaci se zelene na sve strane. Hipermarketa ima na svakom koraku, tako da je snabdevanje maksimalno olakšano; i samo pominjanje pojma *kvalitet života*, što se Palezoa tiče, praktično je izlišno.

Južni auto-put bio je potpuno pust u pravcu Pariza. On je imao utisak da se najjednom obreo u nekom novozelandskom

naučnofantastičnom filmu koji je gledao još kao student; poslednji čovek na Zemlji, po nestanku svih oblika života. Nešto u atmosferi prizivalo je iznenadnu apokalipsu.

Đeržinski je već desetak godina stanovao u Ulici Fremikur; navikao se, kraj je bio miran. Godine 1993. osetio je potrebu za društvom, za nečim što će ga dočekati uveče kad se vrati kući. Izbor je pao na jednog belog kanarinca, bojažljivu životinju. Kanarinac je pevao, naročito ujutro; pa ipak, nije izgledao radostan; međutim, može li kanarinac uopšte da se raduje? Radost je intenzivno i duboko osećanje, osećaj uzvišene ispunjenosti koji se proživljava celim bićem; s njom se u vezu može dovesti stanje opijenosti, oduševljenja, zanosa. Jednom je pustio pticu iz kaveza. Prestravljena, posrala se na kauč pre nego što se zaletela na rešetke, tražeći vratanica od kaveza. Mesec dana kasnije, pokušao je ponovo. Ovoga puta je sirota životinja pala kroz prozor; uspela je, ipak, koliko-toliko da ublaži pad, pa se zaustavila pet spratova niže, na terasi zgrade preko puta. Mišel je morao da sačeka da se žena koja je u tom stanu živela vrati kući, a sve u žarkoj nadi da ova ne drži mačku. Ispostaviće se da je reč o devojci koja radi kao urednica u časopisu *Dvadeset godina*; živela je sama i kući se vraćala kasno. Nije imala mačku.

Pala je noć; Mišel je otišao po životinjicu koja se tresla od hladnoće i straha, priljubljena uz betonsku ogradu. U više navrata, uglavnom kad bi iznosio smeće, susretao se s tom urednicom. Ona bi klimnula glavom, verovatno mu tako stavljajući do znanja da ga je prepoznala; klimnuo bi i on. Sve u svemu, zahvaljujući tom nemilom događaju s kanarincem uspeo je da uspostavi komšijski odnos s jednom osobom; u tom pogledu, stvar je izašla na dobro.

S prozora njegovog stana videlo se desetak zgrada, ili oko trista stanova. Kad bi se uveče vratio kući, kanarinac bi u najvećem broju slučajeva počeo da zviždi i cvrkuće, što bi

potrajalo pet do deset minuta; onda bi mu on sipao da jede i pije, i počistio mu kavez. Te večeri, međutim, u stanu ga je dočekala tišina. Prišao je kavezu – ptica je bila mrtva. Njeno malo belo telo, koje se već beše ohladilo, ležalo je pobočke na šljunku koji mu je on sipao po podu kaveza.

Večerao je porciju smuđa s krbuljicom, kupljenu kod *Monoprija*, pa zalio to osrednjim valdepenjasom. Posle kraćeg promišljanja, spakovao je ptičji leš u plastičnu kesu u koju je dodao i pivsku bocu, pa sve to bacio u cev za odlaganje smeća. Šta drugo da uradi? Da održi opelo?

Nikada, inače, nije znao gde se završavaju te tako uzane cevi za odlaganje smeća (uzane, ali sasvim dovoljne da prime beživotno telo jednog kanarinca). Sanjao je neke džinovske kontejnere za smeće, pune filtera za kafu, raviola sa sosom i odsečenih polnih organa. Div-crvi, veliki koliko i sama ptica, sve s kljunovima, napadali su sad dole njen leš. Kidali su joj nožice, razvlačili creva, kopali oči. Sav uzdrhtao, uspravio se u krevetu; bilo je tek pola dva. Progutao je tri ksanaksa. Tako se završilo njegovo prvo veče u slobodi.

2.

Dana 14. decembra 1900. godine, u obraćanju članovima Berlinske akademije pod naslovom „Zur Theorie des Gesetzes der Energieverteilung im Normalspectrum“¹, Maks Plank je prvi put uveo pojam kvanta energije, koji će odigrati presudnu ulogu u potonjem razvoju fizike. U periodu od 1900. do 1920. godine, prvenstveno na inicijativu Ajnštajnovu i Borovu, pokušavalo se, manje ili više domišljato, da se taj novi pojam uskladi s već postojećim teorijama; tek početkom dvadesetih godina, taj postojeći okvir bio je, očigledno, bespovratno osuđen na propast.

To što Nilsa Bora smatraju istinskim utemeljivačem kvantne mehanike nije isključivo zbog otkrića do kojih je on lično došao, već pre svega zbog izvanrednog ambijenta kreativnosti, intelektualnog žara, slobode duha i prijateljstva koji je on umeo da stvori oko sebe. Institut za fiziku u Kopenhagenu, koji je Bor osnovao 1919. godine, imao je za cilj da primi sve ono što vredi među mladim evropskim istraživačima u oblasti fizike. Hajzenberg, Pauli i Born tamo su sticali znanja. Malo stariji od njih, Bor je umeo sate i sate da posveti detaljnim raspravama o njihovim hipotezama, čineći to s jedinstvenom mešavinom filozofske pronicljivosti, dobronamernosti i strogosti. Precizan do manijakalnosti, nije trpeo nikakve približnosti u

1 Nem.: O teoriji zakona distribucije energije normalnog spektra. (Prim. prev.)

tumačenju eksperimenata; isto tako, međutim, nijednu novu zamisao nije unapred smatrao ludačkom, kao što mu se nijedan klasični koncept nije činio nedodirljivim. Voleo je studente da poziva u svoj seoski dom u Tisvileu; tu su mu u goste dolazili i naučnici iz drugih oblasti, političari, umetnici; u razgovorima se spontano prelazilo s teme na temu, s fizike na filozofiju, sa istorije na umetnost, s religije na svakodnevni život. Ništa tome slično nije se bilo desilo još od ranih vremena grčke filozofske misli. I upravo u takvom jednom izvanrednom kontekstu, u periodu od 1925. do 1927. godine razrađeni su osnovni pojmovi „Kopenhaškog tumačenja“, koji su u velikoj meri obezvređili dotad važeće poimanje kategorija prostora, uzročnosti i vremena.

Deržinskom nije ni izbliza pošlo za rukom da stvori takav jedan fenomen u svom okruženju. Ambijent u istraživačkom sektoru na čijem je čelu on bio mogao bi se vrlo verno opisati kao, ni manje ni više, nego kancelarijski. Sentimentalna javnost voli sebi da predoči istraživače u oblasti molekularne biologije kao nekakve Remboe s mikroskopima, ali oni su, zapravo, tek čestiti tehničari, lišeni duha, koji čitaju *Nuvel observator* i maštaju o tome da godišnji odmor provedu na Grenlandu. Istraživanja kojima se bave molekularni biolozi ne iziskuju nikakvu kreativnost, nikakvu inventivnost; to je, u stvari, jedna maltene potpuno rutinska aktivnost koja ne iziskuje više do drugorazredne intelektualne sposobnosti. Ljudi doktoriraju, brane teze, a za rukovanje tim aparatima uglavnom bi im bila sasvim dovoljna završena viša škola. „Da bi se stekao pojam genetskog koda“, voleo je da kaže Deplešen, direktor odseka za biologiju na CNRS-u², „da bi se otkrio princip po kojem dolazi do sinteze belančevina, e da, tu već čovek mora malo da se oznoji. Primitićete, uostalom, da je prvi na tom polju nešto

2 Nacionalni centar za naučna istraživanja. (Prim. prev.)

nanjušio upravo jedan fizičar, Gamov. Ali dešifrovanje DNK, pfff... Ljudi dešifruju, i dešifruju. Radi se na jednom molekulu, pa na drugom. Unose se podaci u računar, računar račun na podnizove. Onda šalješ faks u Kolorado: oni rade gen B27, mi ćemo da radimo C33. Čista kuhinja. S vremena na vreme dogodi se beznačajan napredak što se tiče same aparature; u gro slučajeva to bude sasvim dovoljno da vam dodele Nobela. Majstorisanje; šala.“

Popodne tog prvog jula vladala je nesnosna vrućina; bilo je to jedno od onih popodneva koja se završavaju loše, gde na kraju bude oluja koja rastera razgolićena tela kud koje. Iz Deplešenove kancelarije pucao je pogled na Kej Anatola Fransa. Na drugoj obali Sene, na Keju Tileri, homoseksualci su se šetkali po suncu, razgovarali po dvojica ili u manjim grupama, delili peškire. Gotovo svi su na sebi imali tange. Mišići premazani uljem za sunčanje blistali su na svetlu, sjajile su im se lepo oblikovane zadnjice. Ne prekidajući s razgovorom, neki među njima masirali su polne organe preko najlon tangi, ili bi u njih gurnuli prst, pa su im se videle stidne dlake i počeci falusa. Odmah do kružnog prozora, Deplešen je bio instalirao dvogled. I on je bio homoseksualac, tako se bar pričalo; u stvari je, prethodnih nekoliko godina, bio pre svega pijanac koji posećuje mondenska dešavanja. Jednog popodneva, po mnogo čemu sličnom ovom, u dva navrata je pokušao da onaniše, oka prikovanog uz dvogled, istrajno fiksirajući pogledom adolescenta koji je bio spustio tange, tako da mu je kita na uzbudljiv način štrčala u vazduhu. Deplešenov ud je, međutim, ubrzo klonuo, mlitav i sparušen, suv, i on je odustao od daljih pokušaja.

Đeržinski je stigao tačno u šesnaest-nula-nula. Deplešen je tražio da se vide. Zanimao ga je slučaj Đeržinskog. Nije bilo ničeg neuobičajenog u tome da jedan istraživač uzme godinu dana slobodno kako bi otišao da radi s nekim drugim timom,

bilo u Norveškoj, bilo u Japanu, bilo u nekoj trećoj od tih opakih zemalja gde četrdesetogodišnjaci masovno izvršavaju samoubistvo. Bilo je i drugih koji su – kao što je to neretko bio slučaj za „Miteranovih godina“, kada je finansijska lakomost dostigla neslućene razmere – ulazili u poslovne rizike i osnivali firme s ciljem da se bave trgovinom ovog ili onog molekula; neki među njima su u međuvremenu, i to vrlo brzo, stekli pristojne imetke, bestidno se koristeći poznanstvima stečenim tokom godina otaljavanja istraživačkog rada. Ali sama činjenica da je Đeržinski ostao bez angažmana, da nema nikakve planove, nikakav cilj, da se tu nekakvo opravdanje čak i ne nazire – sve je to izgledalo krajnje neshvatljivo. Sa svojih četrdeset godina bio je direktor istraživačkog sektora, nalazio se na čelu petnaestočlanog naučnog tima; on sâm pritom nije zavisio ni od koga, sem od Deplešena, a i to više teorijski nego u praksi. Naučnici pod njegovim vođstvom postizali su odlične rezultate, smatrali su ih jednim od najboljih naučnih timova u Evropi. Ukratko, šta tu nije bilo kako treba? Deplešen je na silu uneo nešto dinamike u glas: „Imate nešto u planu?“ Tišina je potrajala trideset sekundi, a onda je Đeržinski sumorno odgovorio: „Da razmišljam“. Počelo je loše, da. U nastojanju da unese malo vedrine, Deplešen upita: „Na privatnom planu?“, da bi potom, netremice gledajući to ozbiljno lice, oštih crta i tužnih očiju, koje se bilo stuštilo tu pred njim, najednom pomislio da će propasti u zemlju od stida. Kakav privatni plan, kakvi bakrači? Pa on je pre petnaest godina lično otišao na Univerzitet Orsej da potraži Đeržinskog. I taj njegov izbor pokazao se kao odličan; u Đeržinskom je dobio preciznog, strogog, inventivnog istraživača; rezultati su sustizali jedni druge, i stvarno ih je bilo. Ako je CNRS uspeo da ostane na evropskom nivou što se tiče istraživanja u oblasti molekularne biologije, onda se za to, velikim delom, moglo zahvaliti upravo njemu. On im se i te kako isplatio.

„Naravno“, rekao je na kraju Deplešen, „i dalje ćete imati slobodan pristup informacijama. Nećemo deaktivirati vaše pristupne šifre serveru, kao ni internet u bazi centra; i tako će ostati na neodređeno vreme. Bude li vam zatrebalo išta drugo, ja vam stojim na raspolaganju.“

Pošto je gost otišao, Deplešen je ponovo prišao prozoru. Lako se preznojavao. Na keju preko puta, jedan mlad momak, mrke puti, sa severa Afrike po tipu bi se reklo, upravo je skidao gaćice. Biologija se, fundamentalno gledano, i dalje suočava s krupnim problemima. Biolozi smatraju i ponašaju se kao da su molekuli nekakvi zasebni elementi materije, koji su među sobom povezani samo elektromagnetnom silom privlačenja i odbijanja; niko od njih, Deplešen je u to bio ubeđen, nikada nije ni čuo za Ajnštajn-Podolski-Rozenov paradoks, niti za Aspetove oglede; niko se, štaviše, nije pomučio da se informiše o napretku koji je u fizici kao nauci postignut od početka veka naovamo; njihovo poimanje atoma bilo je, manje-više, na nivou Demokritovog. Pabirčili su podatke, teške i uvek iste, a sve u jednom jedinom cilju: da iz njih izvuku neku trenutnu korist, da to primene u industriji, a da pritom ni jednog jedinog trenutka nisu svesni da je sama konceptualna osnova njihovog rada potkopana. Đeržinski i on lično, kao fizičari od glave do pete, verovatno su bili jedini u CNRS-u koji su toga bili svesni; čim istinski napustimo tu atomsku osnovu života, i temelji same biologije kakvu znamo lete u paramparčad. O tim pitanjima je Deplešen razmišljao dok je veče padalo na Senu. A nikako pritom nije mogao ni da nasluti kojim će se pravcem kretati misli Đeržinskoga; nije se čak smatrao kadrim ni da diskutuje o tome s njim. Deplešen se bližio šezdesetoj; na intelektualnom planu, osećao se potpuno razvaljenim. Homoseksualci su se sad već bili razišli, kej je ostao pust. Nije više ni mogao da se seti svoje poslednje erekcije; iščekivao je oluju.

3.

Oluja je počela oko devet uveče. Đeržinski je slušao kišu pijuckajući jeftin armanjak. Upravo je bio navršio četrdeset godina; da li je i on sad žrtva te *krize četrdesetih*? S obzirom na opšte poboljšanje uslova života, ljudi u četrdesetim godinama danas su u punoj formi, u odličnoj su fizičkoj kondiciji; prvi znaci koji – koliko u samom fizičkom izgledu, toliko i u reakcijama organa na napor odaju da je određen stepenik dostignut i da sad započinje dug spust prema smrti najčešće se javljaju tek negde oko četrdeset pete, ili čak pedesete godine. Pored ostalog, ta famozna „kriza četrdesetih“ često se dovodi u vezu sa seksualnim fenomenima, sa iznenadnom i pomamnom potragom za telima izrazito mladih devojaka. U slučaju Đeržinskog, takva razmišljanja nisu uopšte dolazila u obzir; njemu je kita služila jedino i isključivo za pišanje.

Sutradan je ustao oko sedam sati, uzeo iz biblioteke *Deo i celinu*, naučnu autobiografiju Venera Hajzenberga, pa se pešice zaputio ka Marsovim poljima. Svanula je prozirna, prohladna zora. Tu knjigu imao je još od svoje sedamnaeste godine. Sevši pod platan u Aleji Viktor-Kuzen, ponovo je pročitao pasus iz prvog poglavlja, u kojem Hajzenberg, osvrćući se na godine školovanja, opisuje okolnosti u kojima se prvi put susreo s atomskom teorijom:

„To mora da se desilo negde, cenim, u proleće devetsto dvadesete. Ishod Prvog svetskog rata posejao je nemir i zbunjenost među mladima u našoj zemlji. Stariji naraštaj, duboko razočaran porazom, bio je već sasvim ispustio dizgine; mladi su se, opet, okupljali u grupe, stvarali manje ili veće zajednice, s ciljem da pronađu neki novi put, ili, ako ništa drugo, a ono bar da pronađu neki nov kompas pomoću kojeg će se orijentisati, jer onaj stari kompas beše već odavno razbijen. I tako sam se ja, jednog lepog prolećnog dana, našao na putu s društvom koje je činilo desetak, možda i dvadesetak drugara. Ako se dobro sećam, ta šetnja nas je vodila preko brežuljaka koji se uzdižu duž zapadne obale Štarnberškog jezera; to jezero bi se, kad god se pojavi breša u drvoredu bukava, pojavilo pred našim očima u svom zelenom sjaju, da, nama s leve strane, i činilo nam se tad da se ono prostire skroz tamo do planina koje su se uzdizale u samom dnu krajolika. Čudno može zvučati, ali upravo u toku te šetnje odigrao se prvi moj razgovor o svetu atomske fizike, razgovor koji će, za mene, imati veliko značenje u potonjoj mojoj karijeri.“

Negde oko jedanaest sati, ponovo je počeo vrelac. Vrativši se kući, Mišel je skinuo sve sa sebe i legao u krevet. U naredne tri nedelje, njegovo kretanje biće svedeno na ekstremni minimum. Mogli bismo zamisliti kako riba, koja povremeno izroni na površinu da bi uzela vazduha, ima prilike da na nekoliko sekundi osmotri taj vazdušni svet, potpuno drugačiji od onog iz kojeg je došla – nebeski. A posle, razume se, mora da zaroni u svoju vasionu satkanu od algi, tamo gde ribe jedne druge proždiru. Ali za tih nekoliko sekundi, ona je ipak mogla da nasluti kako izgleda jedan drukčiji svet, jedan savršen svet – naš svet.

Uveče 15. jula telefonirao je Brunu. Glas njegovog polubrata, s nekim kul džezom u pozadini, odisao je suptilnom ironijom. Što se Bruna tiče, on je nesumnjivo bio žrtva krize četrdesetih. Nosio je kožne jakne, pustio bradu. Da svima pokaže koliko je

dobar poznavalac života, izražavao se kao lik iz neke drugorazredne policijske serije; pušio je cigarilose, vežbao grudne mišiće. Što se njega samog, međutim, tiče – Mišel uopšte nije verovala u takvo objašnjenje „krize četrdesetih“. Muškarac koji upadne u takvu krizu jednostavno hoće da živi, da živi malo više nego dotad; on samo traži da mu se dâ još malo fore. Istina je da njega, Mišela konkretno, ta fora uopšte nije zanimala; on, naprosto, nije video nikakvog razloga da produži dalje.

Iste te večeri pronašao je jednu fotografiju, snimljenu u osnovnoj školi koju je pohađao u Šarniju, i ta mu je slika naterala suze na oči. Dete sedi u klupi i u ruci drži otvoren udžbenik. Posmatrača gleda pravo u oči, sa osmehom na licu, i odiše radošću i smelošću; a to dete, što je bilo potpuno neshvatljivo, to je bio on. Dete je radilo domaće zadatke i učilo lekcije, ozbiljno i puno poverenja. Ulazilo je u ovaj svet, otkrivalo ovaj svet, i svet ga nije plašio; bilo je spremno da zauzme svoje mesto u društvu odraslih ljudi. Sve se to moglo pročitati iz detetovog pogleda. Nosilo je bluzu s malom kragnom.

Danima je Mišel držao tu fotografiju kraj uzglavlja, oslonjenu na noćnu lampu. Vreme je samo jedna banalna misterija, i sve je u najboljem redu, pokušavao je on da ubedi sebe; sjaj u oku zgasne, nestane radosti i poverenja. Na detinjem čelu videlo se malo okruglo udubljenje – ožiljak od ovčijih boginja; taj ožiljak je, eto, pretekao posle tolikih godina. Gde je istina? Podnevna toplota ispunjavala je prostoriju.